

Szőke Renáta

Ki volt Jenei Sándor?

Jenei Sándor életéről és munkásságáról eddig viszonylag kevés információ került a nagyközönség elé. Halála után, a kisebbik fiával folytatott beszélgetésből tudtunk meg róla többet. A fia bemutatása nagyobb mértékben Jenei Sándor lelkipásztori munkásságára fókuszált. Mivel a fia is a lelkeszi pályán van, édesapja életéből ő a lelkeszi hivatáshoz fűződő emlékeket tartotta fontosabbnak elmondani. De lássuk konkrétan, hogyan is él tovább Jenei Sándor fia, Jenei Tamás emlékeiben.

Jenei Sándor élete

1914. szeptember 11-én született Nagyernyén. Értelmiségi családból származott. Édesanyja, született Zoltáni Ilona, a sáromberki lelkész leánya, felmenői több nemzedéken át lelkipásztorok voltak. Édesapja, ugyancsak Jenei Sándor, Nagyernyén volt a falu lelkésze. Nyolcan voltak testvérek, négy fiú (Imre, Sándor, Ferenc és Jenő) és négy leány (Mária, Judit, Erzsébet és Ilona). Az elemi iskolát Nagyernyén, középiskolai tanulmányait a Marosvásárhelyi Református Kollégiumban végezte, ahonnan a közelség miatt elég gyakran látogatott haza. Édesapjuk a gyermekeket tudatosan próbálta az értelmiségi pálya felé terelni. Hogy ezt véghezvihesse, alkalmanként földet vásárolt, ha a családnak pénzre lenne szüksége a tandíjak kifizetésére, akkor azt rögtön elő tudja teremteni.

A nyolc gyermekből a többség értelmiségi pályát választott. A fiúk vagy egyetemre mentek, vagy valamilyen szakmát tanultak. A lányok pedig, a kor szokásainak megfelelően, Székelyudvarhelyre, a Református Tanítóképzőbe mentek tovább tanulni, kivéve Máriát, aki életében tisztviselői állásokat töltött be. A marosvásárhelyi kollégium elvégzése után Sándor is tovább tanult. A Kolozsvári Református Teológiai Intézet hallgatója lett

1931-től 1936-ig. A teológiai diploma megszerzése után egy évig az Erdélyi Református Egyházkerület külmisziói utazótitkára lesz.

Az első világháború után bekövetkezett egyházi ébredés folytán egyházunk felismerte, hogy külmiszió nélkül nem egyház az egyház. Kellő angliai és svájci szakképesítés után egy házaspárt küldött ki Mandzsúriába, Kína északi részébe, misszióba. Ez volt a Babos házaspár.¹ Ahhoz, hogy ez a missziót végző házaspár a munkáját ott, Mandzsuriában végezhesse, annak itthon lelki és anyagi hátteret kellett biztosítani. Az utazó titkárnak az volt a feladata, hogy járta a különböző gyülekezeteket, ahova meghívták, s ott előadást tartott a külmiszióról. Buzdította a híveket a külmiszióért való imádkozásra, utána pedig adományokat gyűjtöttek a külmiszió számára [...] Ezért ez egy fontos munkakör volt!

A segédlelkészi évekhez hozzátartozott ez az egy év külmisziós utazótitkári tevékenység. Utána Jenei Sándort kihelyezték további segédlelkészi szolgálatra Alsócsernátonba, Csíkszeredába, majd Magyarvistára. Végül Pusztakamarásra került parókus lelkésznek és ott 1939–1946 között hét évet töltött. Ebben az időben nem csak a lelkipásztori feladat hárult reá, ugyanis a háború alatt a pedagógusok egy része Észak-Erdélybe szökött, s így a pusztakamarási felekezeti iskola is tanító nélkül maradt. 1940–1944 között ezért a gyermekek tanítása szintén az ő feladata lett. Ezekben az években ismerkedett meg első feleségével, Bartha Idával, aki Kolozsváron végezte a tanítóképzőt. Az esküvőjük 1943-ban volt. Első gyermekük, Sándor, Kolozsváron született 1945. március 1-én. Bartha Ida a gyermekük megszületése után rövidesen elhalálozott. A kolozsvári Házsongárdi temetőben nyugszik. Pusztakamarás után Jenei Sándor a Hunyad megyei Rákosdra került. Itt töltötte a következő évtizedet 1946–1955 között. Ezek alatt az évek alatt jelentős változások történtek a magánéletében. Nagybatya, Zoltáni Pál révén megismerkedett második feleségével, Nagy Éva Piros-

¹ Babos Sándor 1903. február 9-én született; 1933–1947 között az Erdélyi Református Egyházkerület első mandzsúriai, kínai misszionáriusa. Felesége Lőrincz Mária. A mandzsúriai missziós munkájáról megjelent kötetek: Babos Sándor: *Mandzsúriai naplója*. Füßy Könyvnyomda, Torda, 1936. Babos Sándor: *A szungarin*. Egyház és Misszió kiadása, Kolozsvár, 1939. Dr. Horváth Jenő: *A pogánymisszió arcvonalán*. Minerva irodalmi és Nyomdai Műintézet R.T., Kolozsvár, 1939. *Pagodák árnyékában*. Babos Sándor magyar misszionárius levelei alapján összeállította Németh Sándor. Magyar Református Külmisziói Szövetség kiadása, Budapest, 1944. Miklya Luzsányi Mónika regényes életrajzot írt *Vándorlevelek Mandzsúriából* címen. Harmat Kiadó, Budapest, 2007.

kával. Nagy Éva Piroska erdőcsinádi származású, lelkészi családnak a leánya. 1949-ben Marosjárán kötöttek házasságot. Ebből a házasságból két gyermek született. 1950. február 2-án Marosvásárhelyen született meg Judit (Mikó Lőrincné). Reá két évre, 1952. február 23-án jött világra a harmadik gyermek, Tamás, Vajdahunyadon. 1956–1982 között Jenei Sándor nyugdíjba vonulásáig a Barcaságon, Hosszúfaluban volt lelkész.

Lelkészi elhivatottság és néprajzos lelkület

Azt, hogy lelkész lesz, már kisgyermek korában elhatározta. Az édesapai példa, illetve az, hogy minden testvére továbbtanult, sarkallta arra, hogy ő is ezt az utat válassza. Tudatosan döntött a lelkészi hivatás mellett. A lelkészi szolgálata alatt legjobban a gyermekekkel szeretett foglalkozni. Konfirmációja után tagja lett a református egyház akkor induló ifjúsági szervezetének, az IKÉ-nek, azaz a Ifjúsági Keresztény Egyesületnek.² A teológiai tanulmányai alatt az IKE szervezésében is fontos szerepet vállalt. Az egyetemi évek alatt tagja a FIKÉ-nek (Főiskolás Ifjúsági Keresztény Egyesület). Később a FIKÉ Senior Osztályának is tagja. Ide azok a személyek tartoztak, akik már kinöttek a FIKÉ-ből, de még mindig a szívükön viselték az ifjúság sorsát, támogatták, segítették és felvállalták azt a fajta munkát, ami az ifjúság nevelésével jár. Jenei Sándor gimnazistaként mint résztvevő, később mint szervező jelent meg ezekben az egyesületekben.

Az erdélyi társadalomban az egyetemi éve alatt erősödött meg a falu felé fordulás, a falu iránti érdeklődés, a falukutatás. Jenei Sándor ennek köszönhetően ismerkedett meg még jobban a falusi világgal, közelebb került a falusi gyermekekhez. Már egész fiatalon érdeklődött a falu iránt,

---

² Az Erdélyi IKE megalakítását 1921. február 28-án kezdeményezte 30 teológiai hallgató a Kolozsvári Református Teológián. Első elnöke Kecskeméthy István volt. Alapszabályzatát az Erdélyi Református Egyház Igazgatótanácsa 1922-ben fogadta el. Fő tevékenységét a bibliaórák tartásában, a misszióban és a szociális jellegű munkában jelölte meg. Az 1930-as évek második felében az IKE munkája egyre jobban összefonódott a falu- és népeségkutatási mozgalommal, mert ez a „harmadik út” tűnt a leginkább összeegyeztethetőnek a keresztény társadalmi élettel. Ezen jelleg felerősödésének egyik eredménye az IKE által kiadott eredeti erdélyi népdalgűjtemény-sorozat volt (*A mi dalaink*), melynek összegyűjtésében jelentős szerepet vállalt Hegyi István, az IKE utazótitkára. Ennek a mozgalomnak köszönhető a *Mi játékaink* című, 1936-ban megjelent kötet is. www.ike.ro/hu/magunkrol/tortenet/ (letöltés ideje: 2015. 11. 27.)

volt benne egyféle kalandvágy, hogy megismerjen más vidékeken élőket, azok szokásait, kultúráját. Nagy Ödönnel együtt – ma így mondanánk – alig tizedikes korában végigjárta egész Kalotaszeget, természetesen gyalog.

Lényegében már itt érződött rajta a falu iránti elkötelezett érdeklődés. Miután a Teológián a szórványgondozás elindult, ebben Jenei Sándor is előszeretettel részt vállalt. A teológusok Kolozsvár harminc kilométeres körzetébe eső szórványokat és tanyákat látogatták, s tartottak ott vasárnapi istentiszteleteket. Mivel jól beszélt a román nyelvet, arra is vállalkozott, hogy teljesen román vidékre menjen el (Ploiești), két egész nyárra, hogy az ottani gyerekeket tanítsa hittanra, a magyar nyelvre és a magyar öntudatra. Ezzel együtt lelkeszi hivatását is gyakorolhatta, hiszen vasárnaponként a templomban prédikálhatott, hétköznap pedig a gyermekeknek szervezett jól átgondolt programokat. Nyilván játékos foglalkozásokra is rendszeresen sor került. A múlt század húszas-harmincas éveiben elég sok magyar család kereste a kenyerét a Regátban, így Ploiești környékén is.

Jenei Sándornak a lelkeszi pálya nem csak munka volt, hanem az élete értelme – fia kifejezésével élve – *hobbija*. *Nemcsak a hivatása, de a hobbija is a lelkeszkedés volt, annak minden tartozékával. Édesapám lelkeszi szolgálatán belül a gyermekekkel és az ifjúsággal való szolgálatát tekintette a legfontosabbnak, hisz ők jelentik a jövő gyülekezetét.*

Nem véletlen, hogy Pusztakamarásról és környékéről 8–10 gyerek továbbtanulását egyengette a Dél-Erdély-i viszonyok között, Rákosdról 25–30 ifjút vitt Dévára és Nagyenyedre, akiknek a nagy többsége egyetemi oklevelet szerzett, Hosszúfaluból is 30 feletti azoknak a száma, akiket ő indított el az értelmiségi pályán. Tette ezt ott, ahol ennek nem volt hagyománya! [...] A hosszúfalusi parókia köré olyan parkot varázsolt, hogy ott mindig volt virág. Azt hangsúlyozta, hogy a hívek már a kapuban kell érezzék azt, hogy a parókián őket szeretettel várják.

Jenei Sándor konkrétan néprajzi képzést nem, vagy csak nagyon keveset kaphatott. Fia emlékezete szerint abban az időben Györffy István, a budapesti Néprajzi Intézet tanára felfigyelt Nagy Ödönre. 1938-ban nyári egyetemet hirdetett meg Debrecenben, amin Gunda Béla vezetésével tíz egyetemi hallgató vehetett részt. Ezen a nyári egyetemen Jenei Sándor is részt vett és itt szerezhethetett elmélyültebb néprajzi ismereteket.³

³ A tíz diák magyarországi útjáról Nagy Ödön leírásából értesülünk (Nagy 2001: 70–73, Nagy 2015: 9).

Szórványgondozás és az a bizonyos „A mi játékaink”

A szórványgondozást a teológusok Imre Lajos teológiai professzor irányítása mellett végezték. Ennek a szolgálatnak az volt a lényege, hogy a teológusok olyan kisebb-nagyobb településekre, falvakba, tanyákra mentek ki, ahol a magyar lakosság kisebbségben élt. Ahogyan azt Jenei Tamás megfogalmazta, az egyház hamar felfigyelt arra, hogy a kisebbségben élő magyar híveket fel kell karolnia, az egyháznak *utánuk kell nyúlnia*, másképpen beolvadnak. Ebben a munkában Jenei Sándor is folyamatosan részt vett mind igehirdetéssel, mind pedig vallásánítással.

A szórványgondozásnak és a néprajzi érdeklődésnek köszönhetően született meg az a néprajzi gyermekjáték gyűjtemény, amit Nagy Ödönnel együtt szerkesztett. Ezt a kötetet didaktikai eszköznek szánták, azoknak az IKE táborvezetőknek (és nemcsak nekik), akik nem tudták, hogy mit játszanak a fiatalokkal az ifjúsági táborok ideje alatt. *Ezt az anyagot még teológus korukban gyűjtik össze, pont azért, hogy ezzel is az IKÉ-t lehessen erősíteni.*

A kötetről és a játékokról

A mi játékaink 1936-ban jelent meg Kolozsvárt az Ifjú Erdély kiadványaként. 83 lapos, játékokat tartalmazó füzet. A kötet 107 népi gyermekjátékot tartalmaz, ezek öt nagy kategóriába vannak besorolva annak függvényében, hogy milyen térben (kinti és benti), milyen eszközökkel (labdát vagy egyéb segédeszközöket igénylő játékok), milyen formációban (egyénilag vagy csapatban) játszik őket. Minden játékot megneveztek, röviden és érthetően el is magyaráztak. A bonyolultabb játékok könnyebb megértéséhez rajzokat mellékeltek.

A játékokat Jenei Sándor akkori jó barátjával és teológus társával, Nagy Ödönnel együtt gyűjtötte össze, szerkesztette és adta ki. Arra a kérdésre, hogy hol gyűjtötték a játékokat, Jenei Tamás nem tudott pontos választ adni. Véleménye szerint a játékok legnagyobb része saját gyűjtés.

Úgy gondolom, hogy az itt megjelent anyag részben saját gyűjtése, amit elsősorban gyermekkorában Ernyén maga is játszott. [...] Több játékot szállíthattak a nővérei a Képzőből. A kollégiumban is bizonyos dolgokat ezen a bizonyos vasárnapi iskolai mozgalmon keresztül, IKE moz-

galmon keresztül [ismert meg]... Voltak ezek a jól szervezett IKE nyári táborozások, ahol mások is szerveztek különböző játékokat. Azokat mind leírták és ebbe a kötetbe egybeszerkesztették.

A kötet a következő öt nagy kategóriába sorolja be a játékokat. I. A *szobai játékokat* a gyerekek zárt térben, szobában vagy akár kultúrotthonban játszhatják. Az eszközkészlete ennek a kategóriának a legnagyobb. Ezekben a játékokban akár a szobai berendezés kisebb tárgyai is játékszernek tekinthetők a vázától a falon függő képig. (*Levelezőlapos ismerkedés, Névgyűjtés, Nagytakarítás, Titokzatos gyertyafúvás, Levélrablás, Nevető sapka, Gyorsgondolkozás, Gyorsszámoló, Vándorgyűrű, Hol a krajcár?, Állat-, madár-, hal játék, Színváltozat, Dal-találgató, Hangos találgató, Tapsolós találgató, Tükör-képek, Egy szóból sokat ért, Ákom-bákom, én már látom, Levegő, víz, föld, tűz, Hajdú, bíró, szegényember, Asztali labdarúgó verseny, Jeruzsálem-Jerikó, Történetírás, Ki az okosabb?, Műveltségmérő-játék, Szótűző-játék, Szóverseny, Bibliai talányok, Bibliai versenyek, Kim-játék*) II. A *tömegjátékok* esetében szükség van minél nagyobb nyílt térre, mindenki egyénileg vesz részt a játékban, a saját maga előmenetelért küzd. Az eszközkészlet minimális, bot, kendő, esetleg víz a pálya kialakításához. (*Sokpáros cica, Cicák és az egér, Fogócska, Liba fogó, Féllábasfogó, Sapkafogó, Sánta róka, Sorompófogócska, Bakugrás, Súlyom és galambok, Add tovább, Üsd a harmadikat, Ne nézz hátra, róka jár!, Medve a veremben, Fogolyszabadítás, Erős-e a lánc?, Ki a legény a körben?, Ki lopta el a baltát?, Körfutó verseny, Gazdajáték, Tűzet viszek, Kanas, Medvézés, Kínai fal, Katonatorozás, Bújócska, Kolompos, Gyűrűzés, Keress kopó, Angyal és ördög, Szítát kereső, Forgó malom, Csűrös*) III. A *labdajátékok* csoportja két alkategóriára oszlik attól függően, hogy az adott játékot egyénileg vagy pedig csapatba szerveződve játszik. Itt is szükséges a nyílt, minél nagyobb tér. Eszközei: labda, kendő, esetenként bot. A. *Tömegjátékok* (*A napi foglalkozás, Felkiáltódsi, A–B–bak, Hármaskapó, Csendes kapós, Nemzetesdi, Lyukbagurítás, Ugráló kör, Kanászos, Kerekbeszedő, Körben dobálás, Sintér méta, Bolond Sándor, Körlabda, Körbendobálódsi nagylabdával, Labdatáncoltatás egyesek hibáira*) B. *Csapatjátékok* (*Rejtő róta, Öreg fali róta, Öreg futó róta, Lovaskörjáték, Kótya, Labdapickézés, Kifutó, Hosszú méta, Repülő labda*). IV. A *csapatjátékokat* csapatba szerveződve minél többen játszik. Szükséges nyílt tér, kendő, bot. (*A nap és a hold, Egyszerű staféta futás, Számozott staféta, Zászlós staféta, Menetelő fogócska, Zászló-lopás, Mezei harc, Fog-*

ház, Róma, Rabló és pandúr, Csűrközés, Picka, Körpicka) V. A nyomozó és megfigyelő játékokhoz is nyílt tere van szükség; viszont itt jó, ha a tér fákkal, bokrokkal van tűzdelve. (Vadászat, Nyulak és kutyák, Szibériai medveadászat, Tatárjáték, A medve, A menekülés)

Élete során ez volt az egyetlen néprajzi témájú kötete, csupán az egyetemi évei alatt foglalkozott ilyen témájú gyűjtésekkel. Később a lelkesi pálya mellett erre nem maradt ideje. Sőt, úgy érezte, hogy ez a néprajzos szakembereknek a feladata, s nem a műkedvelőké. Azok közé az emberek közé tartozott, akik később is szívesen vásároltak és olvastak ilyen témájú könyveket, a tárgykor kedves beszédtémája maradt, de a néprajzi kutatást nem érezte lelkesi feladatának.

Jenei Sándor és Nagy Ödön

Nagy Ödön 1914. május 31-én született Sajóúrvárhelyen, majd családja Mezőpanitban telepedett le. Gimnáziumi éveit a Marosvásárhelyi Református Kollégiumban töltötte. 1932-ben kezdte egyetemi tanulmányait Kolozsváron magyar irodalom szakon. 1934-ben átiratkozott a Református Teológiai Karra. Teológus évei alatt részt vett a szórványgondozásban. Pályáját 1938-ban Kissármáson kezdte, majd 1940-ben Mezőköbölkútra, 1946-ban Hariba, 1950-ben Istvánházára költözött, majd 1958–1967 között Mezőfélelben szolgált. 1967. május 1-jén a szolokmai gyülekezetet vette át. Lelkesi pályájának utolsó állomása Havad volt, ahol 1970–1981 között tartózkodott. 1981-ben családjával Mezőfélelben telepedett le. 1986–1989 között nyugdíjasként ismét a kissármási gyülekezetben szolgált. 1991. szeptember 1-jén hunyt el Mezőfélelben. Néprajzi ismereteit és a gyűjtés módszertanát a budapesti Néprajzi Intézetben alapozta meg 1937–1938-ban.⁴

Jenei Sándorral egészen kiskoruktól fogva ismerték egymást. Marosvásárhelyen együtt folytatták tanulmányaikat. A kalotaszegi nyári gyalogtúrának is együtt vágtak neki. Közeli kapcsolatukra utal az a dedikáció is, amit Nagy Ödön Jenei Sándornak írt az *Adatok a téli néphagyományaink ismeretéhez* című kötetben, ahol „Kenyeres pajtásnak” nevezte őt.⁵

⁴ Nagy Ödön pályájának összefoglalása: Nagy 2015.

⁵ Nagy Ödön és Makkai Endre gyűjtése 1939-ben, újabb, bővített kiadása 1993-ban jelent meg (Makkai–Nagy 1993 [1939]).

Azzal, hogy Nagy Ödön átiratkozott a teológiára ismét egy helyre kerültek. Mondhatni, nagyon jó barátságban voltak. Jenei Tamás véleménye szerint abban, hogy édesapja a segédlelkészi éveinek a befejezése után Pusztakamarásra került, Nagy Ödönnek is szerepe volt. Ekkor még egy rövidebb ideig ápolhatták a „szomszédságot”.

Ott még pár évig együtt vannak. Utána édesapám elmegy Hunyad megyébe, s ő pedig másfelé. Tulajdonképpen el is távolodnak egymástól, mert abban az időben - a háború után vagyunk – nem nagyon lehetett utazgatni. Jöttek az úgynevezett „nehéz évek”, melyek a lelkészcsaládok életét is megnehezítették.

Nyugdíjas évei

1982 után Jenei Sándor Hosszúfaluból nyugdíjba vonult. Akkor eldöntik, hogy vagy Marosvásárhelyre, vagy Brassóba költöznek, mert ott éltek a testvéreik. De abban az időben a „zárt városok” diktatórikus törvénye miatt ez csak különleges jóváhagyással lett volna lehetséges. Ebben a helyzetben a család úgy dönt, hogy Sepsiszentgyörgyre költöznek, ahol Judit lányuk dolgozott. Itt töltötték el 1982–1996 között a nyugdíjas éveik első tizennégy évét. Amikor lányuk Kolozsvárra megy férjhez és a fiuk is szintén ide kerül, a sepsiszentgyörgyi tömbház lakást eladták és Kolozsváron vettek új lakást. 2000. augusztus 6-án meghalt Jenei Sándor második felesége, Nagy Éva Piroska. Jenei Sándor 2003. szeptember 21-én hunyt el. Jenei Sándort és feleségét, Nagy Éva Piroskát a Házsongárdi temetőben helyezték örök nyugalomra.

Irodalom

MAKKAI Endre – NAGY Ödön

1939 *Adatok téli néphagyományaink ismeretéhez.* (Erdélyi Tudományos Füzetek, 103.) Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár. (Bővített kiadás: *Adatok téli néphagyományaink ismeretéhez.* Szerkesztette Barna Gábor. Magyar Néprajzi Társaság–Magyar Tudományos Akadémia Néprajzi Kutatóintézete, Budapest, 1993)

NAGY Ödön

2001 Emlékeim. In: Nagy Ödön – Hermán János – Nyitrai Mózes: *Palástban. Lelkészek a szórványban*. Mentor Könyvkiadó, Marosvásárhely, 27–138.

2015 *Nagy Ödön szórványlelkész és néprajzkutató*. Szerkesztette Keszeg Vilmos. EXIT Kiadó, Kolozsvár

Cine a fost Jenei Sándor?

Jenei Sándor s-a născut la 11 septembrie 1914 în localitatea Ernei, într-o familie de intelectuali. A urmat studii superioare în domeniul teologiei reformate, astfel că a devenit preot reformat. Împreună cu Nagy Ödön a editat în 1936 un caiet intitulat *A mi játékaink* (Jocurile noastre), care a inclus 107 jocuri populare pentru copii. Lucrarea de față își propune o prezentare a carierei bisericești și a interesului pentru etnografie a lui Jenei Sándor.

Who was Jenei Sándor?

Jenei Sándor was born on September 11th 1914 in Ernei, being a child of intellectual parents. He studied Reformed theology, thus he became a priest of the Reformed Church. Together with Nagy Ödön he edited in 1936 a booklet entitled *A mi játékaink* (Our games), including 107 folk games for children. The present study offers a presentation of the church career and ethnographic interest of Jenei Sándor.